

علیرضا اعرافی

مکاسب محرمة ۳

داد و ستد با کالاهای دارای منفعت حرام

تقریر: احمد عابدین زاده، امیر صفرزاده



نشر اشراق و مرفان



کاسب محرمه ۳ (داد و ستد با کالاهای دارای منفعت حرام)

علیرضا اعرافی

تقریر احمد عابدین زاده، اصغر صفرزاده
ناسر مؤسسه اشراق و عرفان
ویراستار یوسف قربانی
امور هنری حمید بهرامی
نوبت و تاریخ چاپ اول / زمستان ۱۳۹۶
لیتوگرافی، چاپ و صحافی سازمان چاپ اسراء
شمارگان ۱۰۰۰ نسخه
قیمت ۲۲۰۰ تومان

کلیه حقوق برای مؤسسه اشراق و عرفان محفوظ است

ISBN: 978-600-95691-9-9

www.eshragh-erfan.com

تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۰

info@eshragh-erfan.com

نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۱

آدرس: ایران، قم، خیابان معلم، معلم ۸، کوچه شهید محقق، پلاک ۵۹

کانال تلگرام: @EshraghErfan

اعرافی، علیرضا، ۱۳۳۸ -	سرموسسه
مکاسب محرمه / علیرضا اعرافی؛ تألیف: احمد عابدین زاده، اصغر صفرزاده.	عنوان و نام پدیدآور
نام: موسسه اشراق و عرفان، ۱۳۹۶.	مشخصات نشر
ج: ۱.	مشخصات ظاهری
دره: ۸-۶-۹۵۰-۶۰۰-۹۷۸؛ ج ۳: ۹۵۶۹۱-۶۰۰-۹۷۸؛ ۲۲۰۰۰۰ ریال.	شابک
کتابنامه؛ همچنین به صورت زیرنویس.	یادداشت
ج ۱. اعیان نجس ۱-، ۲. اعیان نجس ۲-، ج ۳. داد و ستند با کالاهای دارای منفعت، ج ۴. محرمات علوم ۱-، ج ۵. محرمات علوم، ج ۶. محرمات هنر.	مندرجات
عابدین زاده، احمد، ۱۳۵۴ -	شناسه افزوده
صفرزاده، اصغر، ۱۳۵۹ -	شناسه افزوده
معاملات (فقه)	موضوع
*Transactions (Islamic law)	موضوع
کسب و کار حرام	موضوع
*Business, Illicit	موضوع
۶۷م الف / ۱۹۰ BP	رده بندی کنگره
۲۹۷ / ۳۲۷	رده بندی دیویی
۴۳۰۳۳۳۷	شماره کتابشناسی ملی

فهرست

۱۷.....	سخن مؤسسه
۱۹.....	پیشگفتار
۲۵.....	مقدمه

بخش اول: آلات دارای جنبه فقهی حرام/ ۲۹

۳۱.....	فصل اول: صنم
۳۱.....	۱. کلیات
۳۲.....	الف) مفهوم شناسی
۳۳.....	ب) پیشینه
۳۴.....	۱. پیشینه فراققهی
۳۶.....	۲. پیشینه فقهی
۴۱.....	۲. بررسی ادله
۴۱.....	الف) ادله عام
۴۱.....	یک. قرآن
۵۲.....	دو. روایات

۵۵	جمع‌بندی ادله عام
۵۶	ب) ادله خاص
۵۶	یک. قرآن
۶۱	دو. روایات
۶۳	سه. دلیل عقلی
۷۷	چهار. سیره متشرعه
۷۸	جمع‌بندی ادله دادوستد بت
۷۹	فروع
۸۰	الف) صورت بیعی معامله بت
۸۰	۱. صورت بیع بت
۸۶	۲. حکم بیع بت‌های هشکانه
۹۶	۳. تذکراتی در استیفاء بیع بت
۹۹	ب) نمادها
۹۹	۱. مفهوم‌شناسی
۱۰۰	۲. کارکرد نماد
۱۰۱	۳. انواع نمادها
۱۰۲	۴. حکم ساخت و حفظ و تکسب نماد
۱۰۴	گزاره‌های فقهی
۱۰۴	فصل دوم: آلات قمار
۱۰۷	۱. کلیات
۱۰۷	الف) مفهوم‌شناسی
۱۰۷	۱. آلت

۱۰۸.....	۲. قمار.....
۱۱۰.....	۳. آلات قمار.....
۱۱۳.....	ب) پیشینه.....
۱۱۳.....	۱. پیشینه عام.....
۱۱۸.....	۲. پیشینه فقهی بحث آلات قمار.....
۱۲۵.....	۲. بررسی ادله.....
۱۲۵.....	الف) ادله عام.....
۱۲۶.....	۱. سنده اجماع برائتم.....
۱۲۶.....	۲. قرآن.....
۱۵۱.....	جمع‌بندی ۱.۱. عام.....
۱۵۲.....	ب) ادله خاص.....
۱۵۲.....	۱. عقل.....
۱۵۶.....	۲. قرآن.....
۱۵۸.....	۳. روایت ابوبصیر.....
۱۵۹.....	۴. اطلاعات از بین بردن آلات قمار.....
۱۶۱.....	۵. اجماع.....
۱۶۱.....	جمع‌بندی ادله.....
۱۶۳.....	گزاره‌های فقهی.....
۱۶۵.....	فصل سوم: آلات لهو
۱۶۵.....	۱. کلیات.....
۱۶۵.....	الف) مفهوم‌شناسی.....
۱۶۶.....	۱. لهو.....

۱۶۷	۲. لعب
۱۶۹	۳. رابطه لهو و لعب
۱۷۰	۴. آلات لهو و لعب
۱۷۱	۵. رابطه بین آلات لهو و لعب و آلات قمار
۱۷۱	ب) پیشینه بحث
۱۷۱	۱. پیشینه فراققهی
۱۷۴	۲. پیشینه فقهی
۱۷۹	۱. ب. سی ادله
۱۸۰	الف) ادله
۱۸۰	۱. عده اعانه بر اثم
۱۸۱	۲. قرار
۱۸۲	۳. روایات
۱۸۳	جمع بندی ادله عام
۱۸۴	ب) ادله خاص
۱۸۴	۱. عقل
۱۸۵	۲. روایات
۱۸۹	۳. اجماع
۱۸۹	جمع بندی ادله
۱۹۰	گزاره های فقهی
۱۹۱	فصل چهارم: ظروف طلا و نقره
۱۹۱	۱. مفهوم شناسی
۱۹۳	تحقیق در معنای إناء

۱۹۴	پیشینه مسأله
۱۹۴	الف) فقه عامه
۱۹۴	ب) فقه امامیه
۱۹۶	۳. جایگاه مسأله در مکاسب محرّمه
۱۹۸	بررسی حکم استعمال اوانی طلا و نقره
۱۹۹	الف) نهی از خوردن و آشامیدن در آنیه
۲۰۲	ب) نهی از مطلق استعمالات آنیه
۲۰۴	ج) منع از استعمالاتی غیر از خوردن و آشامیدن
۲۰۸	د) تفصیل بین شرب و غیر شرب
۲۰۸	جمع‌بندی آیات
۲۱۱	۴. حکم مسأله
۲۱۱	گزاره‌های فقهی
۲۱۳	فصل پنجم: نقود مغشوشه
۲۱۳	۱. بیان مسأله
۲۱۳	زمان حاضر در دایره بحث
۲۱۴	انواع غش در نقود
۲۱۵	الف) روش‌های غش در نقود در دوران پیشین
۲۱۶	ب) انواع غش در نقود در زمان حاضر
۲۱۶	۲. پیشینه
۲۱۶	پیشینه عام
۲۱۸	پیشینه فقهی
۲۱۸	فقه عامه

۲۱۹.....	فقه امامیه
۲۲۲.....	خلاصه اقوال فقها
۲۲۳.....	۳. جایگاه بحث در میان انواع مکاسب محرّمه
۲۲۴.....	۴. حکم صورت‌های گوناگون مسأله
۲۲۴.....	صورت‌های مسأله
۲۲۴.....	الف) از جهت تعلّق معامله به کلی یا عین
۲۲۷.....	ب) از جهت علم طرفین معامله به نقص
۲۲۸.....	حاصل بحث در مسأله
۲۲۹.....	دوره‌های فقه

بخش دوم: معامله اعیان مشترک

الف. منفعت حرام/ ۲۳۱

۲۳۳.....	فصل اول: اشتراط منفعت محرّمه
۲۳۳.....	۱. کلیات
۲۳۳.....	الف) تنقیح محل نزاع
۲۳۳.....	۱. انواع اشتراط ضمن عقد
۲۳۴.....	۲. اقسام اشتراط انتفاع حرام
۲۳۵.....	۳. حرمت وضعی در دایره بحث
۲۳۵.....	۴. انحصار محل بحث در شرط مقبول طرفین معامله
۲۳۵.....	۵. عدم اختصاص محلّ بحث به بیع
۲۳۶.....	ب) پیشینه بحث
۲۳۶.....	۱. فقهای متقدّم

۲۳۷	۲. فقهای متأخر
۲۳۹	۳. فقهای معاصر
۲۴۱	خلاصه دیدگاه‌های فقها
۲۴۲	۲. بررسی ادله
۲۴۲	۱. منافات شرط با مقتضای عقد
۲۵۰	۲. اکل مال به باطل
۲۵۴	۳. قاعده امانه برائت
۲۵۸	۴. ریت الیم به حرام
۲۶۰	۵. روایت جابر (صابر)
۲۶۳	۶. اجماع
۲۶۴	جمع بندی ادله صوت اهل
۲۶۶	گزاره‌های فقهی
۲۶۷	فصل دوم: معامله اعیان مشترک با وصف منشأ حرام
۲۶۷	۱. کلیات
۲۶۷	الف) تنقیح محل نزاع
۲۶۸	۱. تفاوت صورت اول با صورت دوم
۲۶۸	۲. اقسام معامله اعیان مشترک با وصف حرام
۲۷۰	ب) پیشینه بحث
۲۷۰	فقه عامه
۲۷۱	فقه امامیه
۲۷۴	۲. بررسی ادله
۲۷۴	الف) مقتضای قواعد

۱. قاعده «تقابل الأثمان بالأوصاف» ۲۷۴
۲. قاعده «اعانه برائتم» ۲۸۰
- جمع بندی مقتضای قواعد ۲۸۰
- ب) مقتضای روایات ۲۸۱
- الف) روایات منع ۲۸۱
- ب) روایات معارض ۲۸۷
- ج) حاصل کلام در مقتضای روایات ۲۹۳
- د) راسخه دلالت روایات ۲۹۴
- جمع بندی بررسی ادله ۳۰۰
- گزاره ها و معنی ۳۰۳
- فصل سوم: معامله با مال مشترک به قصد انتفاع حرام** ۳۰۵
۱. کلیات ۳۰۵
- الف) تنقیح محل نزاع ۳۰۵
- تقسیمات مسأله ۳۰۶
- ب) پیشینه بحث ۳۰۷
- خلاصه اقوال در مسأله ۳۱۱
۲. بررسی ادله ۳۱۲
- الف) مقتضای قواعد ۳۱۲
- یک. قاعده «اعانه برائتم» ۳۱۲
- دو. مصداق بودن مسأله برای قاعده «اعانه برائتم» ۳۱۲
- نتیجه مقتضای قاعده ۳۱۸
- ب) روایات ۳۱۸
- یک. روایات مانعه ۳۱۸

۳۲۵.....	دو. روایات جواز
۳۳۴.....	سه. حل تعارض روایات
۳۳۹.....	جمع‌بندی ادله
۳۳۹.....	گزاره‌های فقهی

بخش سوم: کالای دارای شأنیت استفاده حرام / ۳۴۲

۳۴۳.....	فصل اول: کلیات
۳۴۳.....	۱. مفهوم شناسی
۳۴۳.....	الف) سلاح
۳۴۵.....	ب) واژگان مرتبط
۳۴۵.....	۱. مفهوم هُذنه
۳۵۱.....	۲. مفهوم مَباینه
۳۵۲.....	۳. کافر حربی
۳۵۶.....	۴. مخالف
۳۵۷.....	۲. پیشینه بحث
۳۵۷.....	پیشینه فرافقهی
۳۵۸.....	پیشینه فقهی
۳۵۹.....	الف) فقهای عامه
۳۶۱.....	ب) فقهای امامیه
۳۶۶.....	ج) جایگاه فقهی بحث
۳۶۷.....	د) خلاصه اقوال در بحث

فصل دوم: بیع سلاح به غیر مسلم یا مخالف ۳۷۵

الف) بررسی ادله ۳۷۵

دسته اول: منع مطلق ۳۷۵

روایت علی بن جعفر علیه السلام ۳۷۵

دسته دوم: جواز مطلق ۳۷۸

روایت ابوالقاسم صیقل ۳۷۸

دسته سوم: روایات مفصله ۳۸۱

۱- صحیحہ ابی بکر حضرمی ۳۸۱

۲- روایت محمد سراج ۳۸۶

۳- صحیحہ سراج ۳۸۸

۴- وصیت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به امیر المؤمنین علیه السلام ۳۹۰

جمع بندی روایات ۳۹۱

وجه اول: حمل روایات بر تسایای خارجیه ۳۹۲

وجه دوم: تقیید مطلقان به وسیله طایفه مفصله ۳۹۴

وجه سوم: اطلاق حرمت در کفار و تفصیل در مسلمانان ۳۹۵

نتیجه جمع بندی روایات ۳۹۹

ب) فروع ۴۰۰

فرع اول: بررسی شمول ادله نسبت به غیر سلاح ۴۰۰

فرع دوم: انحصار ادله در سلاح متلبس بالفعل ۴۰۱

فرع سوم: عدم شمول ادله نسبت به آلات دفاعی ۴۰۲

فرع چهارم: عدم شمول مواد اولیه ۴۰۱

فرع پنجم: عدم اختصاص بیع سلاح به حکومت ۴۰۳

فرع ششم: عدم خصوصیت بیع ۴۰۴

فرع هفتم: متعلق حرمت در معامله سلاح	۴۰۴
فرع هشتم: شمول حکم بیع سلاح به قطاع الطريق	۴۰۶
فرع نهم: حکم وضعی بیع سلاح به دشمنان اسلام	۴۰۶
اصل سیم: بررسی حکم بیع غیر سلاح به کفار و مخالفان	۴۰۹
درجی ادله عامه (مقتضای قواعد)	۴۰۹
۱. قاعده نفی سیل	۴۰۹
نکاتی درباره آیه نفی سیل	۴۱۰
۲. قاعده عتق	۴۲۸
الف. قرآن	۴۲۹
ب) روایات	۴۶۱
ج) سیره	۴۶۲
د) حکم عقل	۴۶۳
ه) اجماع	۴۶۳
حاصل سخن در قاعده	۴۶۳
حاصل کلام در معاملات غیر تسلیحاتی	۴۶۸
گزاره‌های فقهی	۴۶۹
نوع سوم مکاسب محرمه: معامله اعیان فاقد منفعت	۴۷۲
کتابنامه	۴۷۱
نمایه‌ها	۵۰۰
نمایه آیات	۵۰۰
نمایه اصطلاحات	۵۰۴
نمایه اشخاص	۵۱۸

سخن مؤسسه

پیروزی انقلاب سهولت اسلام، رسالت حوزه‌های علمیه را دوچندان کرده است؛ نظام اسلامی برای تأمین پشتوانه تئوریک خود به منظور تصمیم‌گیری و اجرا باید مبانی علمی لازم را در اختیار داشته باشد، و این عرصه‌ای است که حوزه علمیه در کنار دیگر مجامع علمی باید بر آن حساسیت عال داشته باشد؛ زیرا بدون گسترش مرزهای علوم اسلامی به مباحث نوین و تولید علوم انسانی با رویکرد اسلامی، این نیاز پاسخ مناسب نمی‌یابد. ضرورت مهادت علمی به منظور پاسخگویی به مطالبات روزافزون و برحق جامعه دینی، نگاه به اثار می‌رسد که در نظر داشت؛ اولاً: تحولاتی جدید در مجموعه دانش بشری، به‌ویژه علوم انسانی رخ داده است؛ ثانیاً: زندگی انسان معاصربه واسطه پیشرفت در علوم و فناوری‌ها، جدید، دستخوش تطوراتی شگرف شده است؛ ثالثاً: شکل‌گیری نظام اسلامی، فرصت مناسبی را فراروی جامعه دینی قرار داده است تا به اهداف خود دست یابد؛ از این رو سرعت بخشیدن به فعالیت‌های علمی حوزوی به منظور توانمندسازی نظام اسلامی در این باره ضروری می‌نماید.

«مؤسسه اشراق و عرفان» که فعالیت خود را از سال ۱۳۸۶ با نظارت علمی و

ریاست عالی آیت الله اعرافی آغاز کرده است، در عین تأکید بر اصالت‌های حوزوی، سعی در رفع نیازمندی‌های معرفتی انسان معاصر دارد؛ از این رو مأموریت‌های خود را «پژوهش در زمینه فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف، بر مبنای روش اجتهادی در راستای نظام سازی اسلامی»، «پرورش پژوهشگران صاحب نظر در عرصه فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف و نظام سازی اسلامی» و «جمع‌آوری، تنظیم و نشر ریاست عالی مؤسسه» قرار داده است تا بتواند به ایفای نقشی مؤثر در این مجال بپردازد. کتاب «گام‌های گوناگون مکاسب» اثر خاتم المجتهدین شیخ مرتضی انصاری، در طول سالیان متمادی، مورد شرح و حاشیه‌نگاری فقهای شیعه قرار گرفته و این کتاب نه به حق نماینده اوج اتقان و نضج یافتگی فقهات در مکتب تشیع است، محور بحث‌های خارج فقه حوزه علمیه بوده است. مجموعه حاضر، تقریر درس‌های خارج فقه استاد اعرافی است، که طی هشت سال تحصیلی (از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۳۹۳) در حوزه علمیه قم ارائه شده و علاوه بر انعکاس ابداعات و نوآوری‌های استاد اعرافی در مکتب تشیع، «مکاسب محرمه» در نظم و تبویب نوع چهارم از انواع مکاسب محرمه (المکاسب بالافعال المحرم) ساختاری بدیع را پیشنهاد و عرضه نموده است.

مؤسسه بر خود لازم می‌داند از آیت الله اعرافی که پس از ارائه درس، در ادامه مراحل مختلف تقریر درس، ارزیابی تقریرات را صبورانه ادامه دادند، تشکر نماید؛ نیز از تلاش‌های حجت الاسلام احمد عابدین زاده در تقریر و تدبیر نگارش تقریر مکاسب و نظارت بر آن و همچنین زحمات حجج اسلام اصغر سرفرازه، محمد دین محمدی و تقی زینال بیگ زاده در تقریر درس تقدیر می‌نماید.

امید است صاحب نظران و اندیشوران حوزه و دانشگاه، مؤسسه اشراف و عرفان را به منظور بهبود تولیدات علمی آینده، از نظرات و پیشنهادات سازنده خود محروم نسازند.

پیشگفتار

یکی از کتاب‌های فقهی که احکام معاملات را بیان می‌کند، مکاسب است. بخشی از این کتاب ویژه بررسی معاملات حرام است و با عنوان مکاسب محرّمه از دیگر بخش‌ها متمایز می‌شود. مباحث این بخش از جهات گوناگون اهمیّت دارد؛ از جملۀ شرح شدن موضوعاتی مانند غیبت، کذب در این بخش است که فقها در ابواب دیگر به آن‌ها نمی‌پردازند. این امر موجب تنقیح مسائل مهمی در این کتاب می‌شود. شاید از همین رو است که چینش و ساختار کتاب مکاسب محرّمه در کتاب‌های فقهی یکسان نبوده، بخش‌بندی‌های گوناگونی داشته است.

مشهورترین بخش‌بندی، نگاشته محقق حلی رحمۀ اللہ علیہ است. وی مکاسب حرام را به پنج نوع زیر تقسیم کرده است:

اعیان نجس؛ معامله با اعیانی که به جهت حرمت غایتشان حرام شده‌اند؛ اعیان فاقد منفعت؛ تکسّب با کارهای حرام؛ و تکسّب با واجبات.

پس از وی، فقهای بسیاری از روش او پیروی کرده‌اند. یکی از آنان شیخ مرتضی انصاری رحمۀ اللہ علیہ است که بر اساس همین تقسیم‌بندی توانسته یکی از دقیق‌ترین آثار خویش در فقه استدلالی را پدید آورد. کتاب المکاسب وی در

کانون توجه قرار گرفته و شروح و حواشی بسیاری بر آن نگاشته‌اند؛ حتّی امروزه نیز برخی از فقها آن کتاب را محور دروس خارج خود قرار می‌دهند.

استاد آیت الله اعرافی - دام ظلّه - از فقیهانی است که چندین سال تدریس درس خارج خود را به بحث مکاسب محرّمه اختصاص داده است. وی اگر چه در تقسیم اساس مکاسب از روش شیخ انصاری رحمته الله پیروی کرده، اما در جزئیات آن نوآوری‌هایی پدید آورده است. این نوآوری‌ها افزون بر انسجام بخشیدن به بحث کتاب، می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد ابواب فقهی جدیدی شود. از همین رو، گروهی از شاگردان ایشان، به تقریر دروس خارج فقه مکاسب محرّمه ایشان همت گماشتند.

همان‌طور که اشاره شد، در این کتاب، نوآوری‌هایی در طرح مباحث و بیان آن‌ها رخ داده است. این کتاب مزیت‌هایی بر دیگر کتاب‌هایی دارد که درباره مکاسب محرّمه نگاشته شده‌اند. برخی از این مزیت‌ها به شرح زیر است:

۱. در این کتاب، نوع اوّل (انسان نجس) به دو قسم حیوانات و غیر حیوانات تقسیم شده و تکسّب با حیوانات در مجلد جداگانه‌ای آمده است. این تقسیم موجب انسجام بیش‌تر مطالب و زمینه‌ساز ایجاد باب فقهی جدیدی به نام «تکسّب با حیوانات» و «احکام حیوانات» می‌شود.

۲. عنوان‌های نوع چهارم در مکاسب شیخ انصاری رحمته الله به ترتیب الفبایی تنظیم شده؛ ولی در این کتاب عنوان‌ها بر اساس موضوعات به هفت گروه تقسیم شده است. این تقسیم مزیت‌هایی دارد؛ از جمله این که مطالب هر گروهی منسجم شده، قواعد کلی برای آن‌ها به دست می‌آید. از این رو هر گروهی می‌تواند یک باب فقهی تشکیل دهد. البته این تقسیم عقلی نیست و گروه‌ها و عناوین آن‌ها افزایش پذیر هستند. این گروه‌ها عبارت‌اند از:

(الف) محرّمات آداب تجارت؛ این گروه شامل عنوان‌های حرامی است که در تجارت از آن‌ها نهی شده است و عبارت‌اند از تطفیف، غش و نجش.
(ب) محرّمات علوم؛ این گروه به دو دسته عناوین مربوط به حوزه نشر علوم غریبه تقسیم می‌شود. عناوین حوزه نشر شامل حقّ تألیف، کتب ملال، و بیع مصحف و عناوین علوم غریبه شامل تنجیم، سحر، و قیافه است.

(ج) محرّمات نزع؛ این گروه شامل عناوینی می‌شود که به جنبه زیبایی‌خواهی انسان مربوط‌اند و عبارت‌اند از تزئین، پوشیدن ابریشم و طلا توسط مردان، حلق لحیه، تصفیر عنا. عنوان تزئین در مکاسب محرّمه متداول بحث نشده و تنها مواردی از محرّمات آن مثل تدلیس ماشطه مطرح شده است؛ ولی در این کتاب با طرح عنوان تزئین، نخست اصل استحباب تزئین ثابت شده، سپس محرّمات آن به طور کامل بحث شده است.

(د) محرّمات روابط میان فردی؛ این گروه شامل عناوینی است که به حوزه عام روابط اجتماعی میان انسان‌ها مربوط می‌شود. البته برخی از عناوین روابط میان فردی در حیطه‌های خاصی مانند سیاست و اقتصاد مطرح هستند. از این عناوین ذیل باب فقهی مربوط بحث می‌شود و در این جافه ط عناوینی مطرح می‌شوند که در همه حوزه‌های اجتماعی کاربرد دارند. عناوین این بخش عبارت‌اند از سبّ مؤمن، نیمه، نیاحه، تشبّه به جنس مخالف، تشبیب، قیادت، غیبت و کذب.

(ه) محرّمات سیاست؛ در این گروه عناوینی مطرح شده است که به محرّمات روابط مکلف با سلاطین جور مربوط می‌شود و عبارت‌اند از: قبول ولایت از طرف سلطان جور، معونة الظالمین، معامله جوائز سلطان جور، و معامله خراجیات سلطان جور.

و) محرمات ورزش و بازی؛ در این گروه عناوین مربوط به بازی و سرگرمی مطرح می‌شود که عبارت‌اند از لهو و لعب و قمار.

ز) محرمات روابط اداری؛ در این گروه عناوین حرام روابط اداری مطرح می‌شود که عبارت‌اند از رشوه، اختلاس، رانت خواری و پورسانت. در مکاسب محرّمه متداول، از میان عناوین این گروه فقط رشوه مطرح شده و دیگر عناوین از ابداعات این کتاب است.

۳. بررسی از هریک از عناوین، پس از بررسی ادله و استنتاج حکم، فصلی به فروع آن عنوان اختصاص داده شده است. اهمیت این بخش از آن جهت است که در بررسی موارد، فروع جدید و مورد ابتلایی هستند که در سایر کتب متداول فقهی بحث نشده‌اند.

۴. شیوه نگارش تقریرات بدین شکل است:

پیش از بررسی از هریک از عناوین، ابتدا مفهوم‌شناسی و پیشینه فقهی و فراققهی آن عنوان مطرح می‌شود. موضوع شناسانده شود و محدوده بحث مشخص گردد. سپس ادله نقل شده‌اند. در این بخش ابتدا بررسی سندی و دلالی هریک از ادله بیان شد. و در پایان، جمع‌بندی کلی و بیان نظر مختار آمده است. آنگاه فروع عنوان به همان سیره کلی مفهوم‌شناسی، بیان پیشینه فقهی و فراققهی، بیان ادله، بررسی سندی و دلالی ادله، و جمع‌بندی کلی آمده است.

مجلّد پیش روی، جلد سوم این کتاب است که عهده‌دار نوع دوم مکاسب محرّمه (معامله اعیان با غایت حرام) و نوع سوم (اعیان فاقد منفعت) است. نوع دوم به تفصیل مطرح شده و از سه بخش تشکیل شده است: بخش اول، آلات دارای منفعت غالبی حرام که شامل صنم، آلات قمار، آلات لهو، ظروف طلا و نقره و نقود مغشوش است؛ بخش دوم؛ معامله اعیان مشترک

برای منفعت حرام؛ بخش سوم؛ اعیان دارای شائیت استفاده حرام که با عنوان «بیع سلاح» بحث می‌شود. نوع سوم به اجمال مطرح شده و به بحث شروط عوضین در کتاب بیع ارجاع شده است.

بحث بیع صنم را حجة الاسلام تقی زینال بیگ زاده، بحث‌های آلات تنار و آلات لهو را حجة الاسلام محمد دین محمدی، بحث بیع سلاح را حجة الاسلام اصغر صفرزاده و بحث‌های ظروف طلا و نقره، نقود مغشوش و معامله اعیان بزرگ را حجة الاسلام احمد عابدین زاده تقریر کرده‌اند.

گفتنی است که نظارت و راهنمایی استاد آیت الله اعرافی در تقریر همه مجلدات روشنائی را بر ما بوده است.

در پایان از همه عزیزانی که در فراهم آمدن این اثر ما را یاری کردند سپاسگزاری می‌کنیم: استاد محترم آیت الله اعرافی رحمته الله، همکارانم در گروه تقریر، به‌ویژه حجج اسلام اصغر صفرزاده، سید زینالدین زاده، احمد عابدین زاده و محمد دین محمدی، یوسف قربانی (ویراستار)، حمید بهرامی (صفحه‌آرا) و همکارانمان در مؤسسه اشراق و عرفان، به‌ویژه حجة الاسلام صمد سعیدی و حجة الاسلام سید نقی موسوی.

گروه تقریرات فقهی مؤسسه اشراق و عرفان

مقدمه

در دو مجلد پیمین از مکاسب محرّمه نوع اوّل آن در دو قسمت نجاسات غیر حیوان و نجاسات احیان عظمه شد. مجلد پیش رو به نوع دوم و نوع سوم مکاسب محرّمه اختصاص دارد. نوع دوم مکاسب محرّمه به کالاهایی اختصاص می‌یابد که هدف از دادوستد آن‌ها استفاده در کارهای حرام است. این کالاهای سه دسته تقسیم می‌شوند: کالاهایی که استفاده غالبی آن‌ها در حرام و قابلیت استفاده حلال در آن‌ها اندک است؛ کالاهایی که دارای هر دو استفاده حلال و حرام اند، ولی قصد فروشنده یا خریدار در معامله، استفاده از آن‌ها در حرام است؛ و کالاهایی که استفاده غالبی آن‌ها در منفعت حلال است، ولی شأنیت استفاده در منفعت حرام را نیز دارد.

در این مجلد، نخست، هریک از اقسام سه‌گانه نوع دوم در بخش جداگانه به تفصیل بررسی می‌شود و در نهایت نوع سوم مکاسب محرّمه به اجمال معرفی و بحث تفصیلی آن به شرایط عوضین در کتاب بیع ارجاع داده می‌شود.